

TŘEŠEŇ PTAČÍ – DŘEVINA ROKU 2016

Veronika Lukášová

Stejně jako každý rok, také letos vyhlásily Lesy ČR, s. p., strom roku, a to třešeň ptačí. Tato lesnickou praxí poněkud opomíjená dřevina si jistě zaslouží větší pozornost lesního hospodáře při obnově lesa, neboť zvyšuje biodiverzitu, plní meliorační funkci a celkově přispívá k malebnosti lesa a porostních okrajů (obzvláště v jarním a podzimním období). Mimoto je schopna poskytnout i velmi kvalitní a ceněné dříví. Seminář České lesnické společnosti, který se konal 30. 8. 2016 v Židlochovicích za účasti více než 50 lidí, měl především shrnout teoretické i praktické poznatky o této dřevině a přispět k většímu zájmu o její využití.

PŘEDSTAVENÍ LZ ŽIDLOCHOVICE

Úvodní slova se ujal a účastníky přivítal ředitel Lesního závodu (LZ) Židlochovice Miroslav Svoboda. LZ Židlochovice je jedním ze čtyř přímo řízených lesních závodů Lesů ČR. Většinu lesnických činností vykonává s pomocí vlastních zaměstnanců a rovněž obchoduje se dřívím ve vlastní režii. Nachází se na samém jihu Moravy, výměra je 167 170 ha (z toho PUPFL 22 217 ha). Lesnatost území je pouhých 13,7 %. LZ hospodaří na dvou LHC: Židlochovice a Moravský Krumlov. Převládají zcela jednoznačně listnáče (90 %), a to zejména dub letní, zimní i cer, dále pak jasan, akát, habr, ořešák černý či šlechtěné topoly.

Významnou oblastí činnosti lesního závodu je výkon práva myslivosti. LZ obhospodařuje šest obor a 13 volných honiteb, z toho devět s uznanými bažantnicemi. V rámci spravovaného území se nachází 23 EVL s výměrou 13 108 hektarů, dvě ptačí oblasti (Soutok – Tvrdonicko a Pálava). Lesnické hospodaření je v těchto oblastech částečně omezeno požadavky ochrany přírody – porosty s bezzásahovým režimem, odloženou těžbou, omezení využívání hloubkové přípravy půdy, ponechávání výstavků (10 ks na hektar) atp. Značné škody na porostech zde působí bobr evropský.

ZAKLÁDÁNÍ A VÝCHOVA POROSTŮ TŘEŠNĚ PTAČÍ

Profesor Oldřich Mauer (MENDELU v Brně) popsal třešeň ptačí jako druh a shrnul zásadní aspekty pěstování třešně s důrazem na produkci kvalitních sortimentů. Celý příspěvek najdete na str. 18–20.

PĚSTOVÁNÍ TŘEŠNĚ PTAČÍ NA LZ ŽIDLOCHOVICE

Josef Stejskal a Jan Dovrtěl z LZ Židlochovice seznámili účastníky semináře se zkušenostmi, které získali s pěstováním třešně ptačí coby produkční dřevinou. Počátky cíleného pěstování třešně na lesním závodě spadají do období 90. let 20. století, do té doby byla třešeň pouze náhodně se zmlazující příměsí. Zpočátku zde lesníci třešeň sázeli jako přimíšenou dřevinu v porostních směsích se zastoupením 1 až 5 %. Porosty s vyšším zastoupením byly zakládány až později. Přitom místní lesníci vycházeli z německé práce „Výchova cenného třešňového dřeva“, kde hlavními zásadami, které se potvrdily, jsou:

- Při sadbě je nutno věnovat zvýšenou péči kořenům (při poškození dochází ke vzniku kořenových hnilob).

- Třešni se nejlépe daří v jednotlivém smíšením – vhodné do směsi jsou dřeviny s rychlým růstem v mládí – javor klen, jasan, olše a habr. Dub není ideální (ale zkušenosti z LZ to nepotvrzují).

- Koruna by měla zaujímat dvě třetiny a bezvětevnatý kmen jednu třetinu výšky stromu. Vyvětňování se provádí za zelena do věku 10 až 15 let.

- Koruny mají být uvolňovány tak, aby žádné větve neodumíraly. Konkuruje strom je třeba vytěžit, pokud jeho vzdálenost k elitnímu stromu je menší než 25násobek výčetního průměru cílového stromu.

V současnosti je u LZ Židlochovice třešeň pěstována na 12,49 ha (0,06 % porostní půdy), obvykle ve smíšených lesích – třešeň tvoří zastoupení v řádu několika procent. Celková zásoba je 715 m³.

Na základě sledování porostu 211H8a v lokalitě Vranovický hájek, kde třešeň tvoří cílovou dřevinu a má nahradit odu-

Ukázka dobře vypěstované třešně s dlouhým rovným kmenem (Rumunská bažantnice).

mírající jasan a akát (viz exkurze), bylo dále zjištěno:

- Třešně velmi dobře odrůstají (průměrná hodnota výškového přírůstu v prvních deseti letech byla 60 cm, tloušťkového pak 0,925 cm).

- Těžba se předpokládá ve věku kolem 60 let po dosažení hmotnosti 2 m³ a více.

- Cílem je vypěstovat 5–8 m dlouhý rovný kmen bez suků (celková výška stromu cca 25 m).

- Ochrana proti zvěři byla zajištěna pomocí individuálních ochranných tubusů speciál o výšce 120 cm, jako opora byly použity roxory.

- S vyvětčováním je vhodné začít již ve třetím roce po výsadbě s frekvencí ob rok.

- Do věku 4 až 5 let je vhodné provádět vyvětčování tzv. „na špičáky“ (ponechán pouze letošní přírůst) – podporuje výškový přírůst.

- Dobře zarůstají řezné rány do cca 5 cm (větve jeden rok staré). Větve starší – dvouleté – už dosahovaly silných průměrů.

- U nevyvětčovaných jedinců se bohatě tvoří koruna – nežádoucí.

- Vyvětčování je nejlepší provádět „za zelena“ – v květnu až červnu. Dřevina tak má ještě dostatek času do konce vegetační sezóny vytvořit přeslen s dobře vyzrálým dřevem a vytvořit zásobní látky pro zimní období a jarní sezónu.

- Jako zdroje RM byly v minulosti uznány výběrové stromy na polesí Mikulov. Nově byl na polesí Velký Dvůr uznán porost ve Vranovickém hájku (výjimečně už ve věku 11 let). Ačkoliv byl založen ze sazenic s jednotným původem, rozdíly mezi stromy jsou značné – liší se typem větvení i velikostí a barvou plodů. Některé se podobají ptáčníci, některé spíše kulturním odrůdám. Nelze obecně konstatovat, že drobnoplodé ptáčnice jsou pro účel pěstování kvalitních dřevních sortimentů vždy vhodnější.

- Třešeň na rozdíl od dubu nesnese záplavu vodou, a proto ji nelze sázet na lužní stanoviště s rizikem záplav.

- Pro minimalizaci vyvětčování je třeba myslet již při zakládání porostu na vhodnou výchovnou dřevinu. Jako zajímavé se jeví: jasan, jilm (odumírají), dub letní, habr, javory mléč a babyka, lípa či topol šedý.

GENOFOND TŘEŠNĚ PTAČÍ NA KŘIVOKLÁTSKU A SEMENNÝ SAD ČEJKOVKA

Oldřich Hrdlička (Lesy ČR, Semenářský závod Týniště n. O.) se věnoval problematice reprodukčního materiálu třešně ptačí. Ta se v porostech vyskytuje spora-

dicky, a proto je přirozená obnova problematická, zvláště tam, kde je velký tlak zvěře a minimální srážky. Pro umělou obnovu je nutné evidencně podchytit dospělé jedince třešně ptačí v porostech, následně zajistit jejich uznání a využití jako zdroje reprodukčního materiálu. SZ Týniště n. O. ve spolupráci s lesními správami a lesními závody organizuje sběry a snaží se uspokojit narůstající zájem školkařských firem o semeno třešně ptačí. Sběry ze stojících stromů jsou obtížné, nebezpečné a nákladné.

Jako nejvhodnější se ukazuje vybrané nejkvalitnější jedince přeroubovat a založit semenný sad. Výběr nejlepších jedinců byl dosud založený na posouzení jejich fenotypu. Ukazuje se ale, že toto jediné kritérium nemusí být zárukou získání očekávaného kvalitního semene, jak bylo v příspěvku demonstrováno na příkladu semenného sadu Čejkovka (*podrobnosti viz LP 2/2016, str. 17–19*). Pokrok v metodách molekulární genetiky dává podle O. Hrdličky nové možnosti poznání. Chce to jenom najít odvahu k jejich využití otevíráním cest vzájemně prospěšné spolupráce mezi lesnickou vědou a praxí.

VYUŽITÍ BIOTECHNOLOGICKÝCH POSTUPŮ PŘI ZACHOVÁNÍ GENETICKÝCH ZDROJŮ TŘEŠNĚ

Jak ve svém vystoupení uvedla Pavlína Máchová z VÚLHM, v. v. i., třešeň ptačí je zařazena do šlechtitelských programů mnoha evropských zemí. V nich nacházejí uplatnění i biotechnologické metody. Mikropropagační technologie se využívají při konzervaci genových zdrojů a mají význam i pro rychlé klonové množení vyselektovaných elitních genotypů. Pro zefektivnění šlechtitelských záměrů jsou vypracovávány postupy molekulárních analýz, které poskytují informace o genetické struktuře populací a mohou být využity i pro identifikaci reprodukčního materiálu třešně ptačí.

V České republice byla metoda *in vitro* využita při reprodukci ohrožených a cenných populací třešně ptačí pro založení archivu explantátů. Byly vypracovávány standardní postupy pro dopěstování kompletních rostlin, na jejichž základě byl získán reprodukční materiál, který je využitelný pro další šlechtitelské záměry a reintrodukcii.

Nejúspěšnější mikropropagační metodou, která se osvědčila pro klonové množení zejména listnatých dřevin, je organogeneze.

Zaměstnanci LZ Židlochovice předvedli v rámci exkurze praktickou ukázkou vyvětčování třešní (Rumunská bažantnice).

V populacích třešně ptačí se běžně vyskytují tzv. klonové shluky, vznikající vegetativním množením pomocí kořenových výmladků. Tento jev přispívá ke snížení genetické variability v populacích. Pro detekci tohoto jevu je možné úspěšně využít molekulární analýzy, konkrétně mikrosatelitové (SSR) markery.

VYUŽITÍ TŘEŠNĚ PTAČÍ NA LS PLASY – DEMONSTRAČNÍ OBJEKT ČEČINY

S poněkud rozdílným pohledem a zkušenostmi z opačné části republiky oproti Židlochovicím (LS Plasy, demonstrační objekt (DO) Čečiny – 420 m n. m.) na závěr vystoupil Miroslav Sloup (ÚHÚL). V DO Čečiny se nachází dubový porost s příměsí třešně, hodnocen je deset let po výsadbě. Třešně pocházely z RM získaného vegetativním množením *in vitro*. M. Sloup zdůraznil, že na rozdíl od případu LZ Židlochovice cílem výsadby na DO Čečiny nebyla produkce, ale zvýšení biodiverzity lesa (i tak jsou ale stromy produkčně nadějně). Vzhledem k tomu nebylo prováděno vyvětňování, přesto roční výškové přírůsty dosahovaly hodnot kolem jednoho metru. Kromě třešně byly tímto způsobem vnášeny i hrušně či jeřáby břeky, třešň se však jevila jako nejvhodnější. Jako zásadní se zde prokázal význam ochrany sazenic před okusem zvěří. M. Sloup pak znovu vyslovil doporučení k většímu propojení praxe s výzkumem v oblasti šlechtění a genetiky a k efektivnějšímu využívání jeho výsledků a metod (*in vitro*). U třešně ptačí se totiž genetický původ jeví jako zcela zásadní a kvalitních zdrojů RM je stále poměrně málo.

EXKURZE

Odpolední exkurze se odehrávala na dvou lokalitách v rámci LZ Židlochovice. Průvodci byli pěstební inspektor LZ Josef Stejskal, referent provozního oddělení Jan Dovrtěl a Oldřich Mauer.

Rumunská bažantnice

První ukázkou pěstování třešně ptačí byl dubový porost ve věku 17 let (ze sítě) s přimíšenou vysázenou třešní (ve sponu 12x12 – 15x15 m) na LT 1L4. Zaměstnanci LZ provedli praktickou ukázkou způsobu vyvětňování třešně. Zdůrazněn byl význam hlavní dřeviny, do které je třešň přimíšena. Ta zabraňuje obrůstání kmene

a zavřování. Vyvětňování se nejlépe osvědčilo v květu (květen) a červnu a to každý druhý rok. V praxi se jako nejlepší ukázalo vyvětňování ze žebříku dvojáku, z pracovních nástrojů pak kombinace velkých pákových nůžek, malých zahradnických nůžek a bezrámové pilky – vyvětňovací motorová pila na dlouhé násadě se příliš neosvědčila.

Další zastavení se zaměřilo na demonstraci dobře vypěstovaného kmene třešně v místě odumřelého jasanového porostu.

Všechny zúčastněné zajímala možnost odbytu třešňového dříví. Ze zkušenosti našich exkurzních průvodců by poptávka po tomto druhu dříví byla, ale problémem je nedostatečná pravidelnost a množství dodávek. Jako zajímavá možnost odbytu se jeví zahraniční aukce (Německo, Rakousko), především k nábytkářským účelům. Rychlý růst třešně dle zdejších zkušeností nemá vliv na hustotu/kvalitu dřeva.

Na třetí zastávce v Rumunské bažantnici v diskuzi zaznělo, že taxátoři často opomíjejí vnášet do LHP vtroušené dřeviny, jako je právě třešň ptačí, a působí to problém v evidenci. Slabým místem je také nedostatek semenných sadů v oblasti jižní Moravy. LZ si jí proto pěstuje ve vlastní školce z vlastních genetických zdrojů.

Vranovický hájek

V této lokalitě byl předveden zhruba 10letý porost, LT 1S2, 200 m n. m. Původně se jednalo o nepřítli kvalitní porosty z velké části pařezového původu se zastoupením především odumírajícího jasanu (jako nejvhodnější náhrada se jeví dub), schnoucího akátu, dále lípy, javoru babyky s příměsí jilmu, habru a dubu zimního. Přirozená obnova původních dřevin, se kterými se počítalo jako se dřevinami výchovnými (mimo akát), byla doplněna třešňovými semenáčky o výšce 40 až 50 cm v přibližném sponu 5x4 m. Zde byla opět diskutována především technika, metodika a frekvence vyvětňování. Opět bylo poukázáno na význam kvalitního zdroje RM (stromy jsou různého typu – ptáčnice i podobné kulturním třešním). Místní lesníci si pochvalovali rozčlenění porostu linkami z důvodu snadnějšího přístupu k vyvětňovaným stromům (manipulace se žebříkem). Vzhledem k přirozené obnově výchovných dřevin lze předpokládat zajímavou ekonomiku tohoto porostu. Ředitel LZ Židlochovice podotknul, že k trvalé náročnější péči o třeš-

V lokalitě Vranovický hájek byl porost s třešní ptačí coby cílovou dřevinou rozčleněn linkami pro lepší přístup ke stromům při vyvětňování.

ňové porosty je třeba také dlouhodobá personální stálost.

ZÁVĚREM

Třešň ptačí nikdy nebude klíčovou dřevinou našeho lesního hospodářství. Její význam by ale v souvislosti s narůstajícím důrazem na biodiverzitu lesních ekosystémů a zvyšování podílu jiných dřevin než smrku mohl sílit. Neopomenutelná je produkce zajímavých sortimentů pro specializované odběratele, za předpokladu zvýšeného úsilí ve výchově.

A jak zaznělo na odlehčení od profesora Pavla Mauera, třešň má mezi lesními dřevinami ještě jednu zcela unikátní a nevyčíslitelnou funkci: je to strom lásky.

Kompletní znění všech příspěvků lze najít ve sborníku ČLS (www.cesles.cz).

Zpracovala Veronika Lukášová

Foto: Veronika Lukášová